

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

No9
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 356 sahifa,
2-sentyabr, 2025-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalarini tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Maktabgacha ta'lim tashkiloti innovatsion faoliyatini rivojlantirish jarayoni.....	14
Ibragimova Gulsanam Nematovna	
Sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'lim metodikasida qo'llanilishi va o'qituvchi kompetentligiga ta'siri	22
Abduyev Sheroz	
Boshlang'ich ta'limda "tabiatshunoslik" fanini raqamli platformalar orqali o'qitish metodikasini takomillashtirish: 5e modeli asosida dizayn, baholash va joriy etish.....	25
Ahmadaliyev Shohruh Bahromjon o'g'li	
Ingliz va rus leksikografiyasida o'zbek milliy taom nomlarining lingvistik tahlili	30
Bobojonova Zarina Rashidovna	
Rahbarlarda til bilish darajasi va hissiy intellekt (eq): o'zaro bog'liqlikni o'rganish	34
Isaqlulova Baxtigul Xo'jamovna	
Frazeologizmlarni o'rgatishda matn asosida integratsiyalashgan dars modeli: xorijiy til o'rganuvchilar tajribasi	38
Jumayeva Sadbarg Mirolimovna	
O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'limni tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari: rivojlangan davlatlar tajribasi tahlili	42
Karimova Moxichehra Rixsibayevna	
Rus va ingliz tillarida sharqona realiyalarning leksik-semantik tasnifi	46
Kulmamatova Aziza Do'stmamat qizi	
TRIZ metodikasi asosida texnokratik bolalar bilan ishlash tizimini takomillashtirish	50
Orifjonova Mavludaxon Abduqaxxor qizi	
Raqamli ta'lim muhitida pedagogik kompetensiyalarni rivojlantirish.....	53
Raximberganova Munajat Muzaffar qizi	
Structure of Social Conflict and Stages of its Development	57
Zaynutdinova Shahnoza Yuldashevna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy faoliyatini baholash va rag'batlantirish tizimini takomillashtirish.....	60
Abduraxmonova Nigoraxon Akramali qizi	
Expression of National Mental Characteristics in the Uzbek Lullaby.....	64
Alimbayeva Shaxlo Tursunovna	
Bo'lajak "texnologiya" fani o'qituvchilarini kasbiy faoliyatga tayyorlashda kreativ kompetentlikni rivojlantirish tizimining pedagogik zarurati	69
Avazov G'oyibnazar Berdiyevich	
Bo'lajak tarbiyachilarda integratsiyalashgan ta'lim faoliyatini rivojlantirish orqali kommunikativ salohiyatini shakllantirish	72
Baratova Yulduz Asadullayevna	
Umumta'lim maktablarida molekulyar fizikani o'qitishning hozirgi holati	76
Boymirov Sherzod Tuxtayevich, Xudoynazarova Visola Musurmonqul qizi	
Ingliz tilini o'qitishda talabalarning mustaqil ta'lim olish kompetensiyasini akt vositasida rivojlantirish	80
Ergasheva Sevaraxon Ravshanjon qizi	
Maktabgacha ta'lim pedagoglarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish istiqbollari.....	84
O'rinova Feruzaxon O'ljayevna, Karimova Gulzodaxon Marufjon qizi	
IIV litsey o'quvchilarining liderlik kompetensiyasini rivojlantirishning psixologik xususiyatlari.....	90
Gadoyeva Dildora Baxtiyorovna	
Improving the System of Human Resource Capacity Management in Higher Education Institutions: Evidence from Uzbekistan	98
Imomov I., Umirova D.	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyalanuvchilarni mantiqiy va tanqidiy fikrlashga o'rgatishning zamonaviy usullari.....	104
Iskandarova Munisa Bahodir qizi	
Tarbiyachi-pedagoglarning emotsional kompetensiyasini rivojlantirish	107
Jovmirzayeva Nargiza Quvondiqovna	

Maktabgacha ta'lim yoshdagi giperaktiv bolalarga ta'lim berishning pedagogik-psixologik usullari	110
Jo'rayeva Nargiza Toirovna, Kamalova Sarvinov	
Blum taksonomiyasi asosida ilmiy kompetentlikni takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari	113
Mustafayeva Nilufar Ulashovna	
Maktabgacha yoshdagi ovoz buzulishiga ega bolalar bilan guruhli mashg'ulotlarni tashkil qilish	117
Umida O'tbasarova Mexmanovna, Maksudbekova Xovvaxon Xamidbek qizi	
Bolalar jamoasida do'stona munosabatlarni shakllantirishda rivojlanish markazlarida loyiha asosida o'qitish texnologiyasidan foydalanish usullari	121
Quronova Ismigul Xolmurod qizi	
Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda innovatsion metodlar orqali o'z-o'zini rivojlantirish ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi	126
Rustamova Davlatxon Toyirjon qizi	
Oliy ta'limda tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishning innovatsion modellari	131
Sanayeva Surayyo Bobonazarovna	
"Tibbiy radiologiya" fanini o'qitishda pedagogik muloqot orqali tanqidiy operativ muloqotni o'stirishning o'ziga xos xususiyatlari	139
Shukurova Sevara Ilhomovna	
Improving High Jump Techniques	143
Tajimbetov Anvar Tengeldayevich	
Filologik va ijtimoiy-siyosiy fanlarda ta'lim jarayonining innovatsion metodlari	146
Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna	
Понятие логического мышления и его особенности у младших школьников	149
Ахмаджонова Нозима Нодиржон кизи	
Интеграция психологии, обучения английскому языку, дошкольного образования и туризма: междисциплинарная модель формирующего опыта	152
Омонуллаева Дилофуза Асадулла кизи	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning o'yin faoliyatida ijtimoiy motivlarni shakllantirish usullari	157
Abduvaxobova Nodira	
Boshlang'ich ta'limda kognitiv faollikni rivojlantirishning afzalliklari	160
Ismailova Nozima Umaraliyevna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini matnni tahlil qilishga o'rgatishda zamonaviy yondashuvlarning ahamiyati	164
Utanbayeva Dildora Abdixadirovna	
Dorivor o'simliklar kursini o'qitish metodikasini takomillashtirishda keys texnologiyalaridan foydalanish	168
Mirzaboyev Timur Bisenbay o'g'li	
Oliy ta'lim talabalarida ijtimoiy-axloqiy kompetensiyani rivojlantirish: empirik tadqiqot natijalari	171
To'raqulov Akbar Rustam o'g'li	
Gerontotexnologiya ijtimoiy-pedagogik innovatsiya sifatida	175
Temirova Muyassar Abdulkarim qizi	
O'quvchilarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashda Sharq mutafakkirlarining qarashlaridan foydalanish	180
Raximova Surayyo Otabek qizi	
Yoshlarni kasb tanlashda ruhiy tayyorgarlik va shaxsiy qobiliyatlarni baholash	183
Biysenov Temirbek Taumuratovich	
Talabalarni ta'limiy qadriyatlar asosida pedagogik faoliyatga tayyorlash tizimini takomillashtirishning ahamiyati	188
Choriyeva Surayyo Choriyevna	
Differences Between Computer-Based and Paper-Based Assessment in Inclusive Education	192
Davidova Sayyora Sirojiddin kizi	
Raqamli muhit sharoitida ma'naviy-axloqiy tarbiya jarayonining pedagogik modeli va tajriba-sinov natijalari	196
Donayeva Nozimaxon Norbo'tayevna	
Intellekt xarita yordamida o'quvchilarda "emotsional intellekt"ni rivojlantirish	201
G'aniyev Abduqahhor Gadoyevich	
Maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalarda o'yin faoliyatining psixologik-pedagogik ahamiyati	206
Isayeva Mushtariy Alisher qizi	
Umumiy o'rta ta'lim muassasalarini innovatsion yondashuv asosida boshqarishning nazariy asoslari	210
Mannanova Nargiza Xaydarovna	

Ingliz tilini o'rgatishda ona tilidan keng foydalanishning salbiy va ijobiy jihatlari	215
Masharipova Kumushoy Amin qizi	
The Relationship Between Critical Thinking and Reading Comprehension in Primary School Students	218
Mavlonova Dildora Shukhrat kizi	
Tasviriy san'at mashg'ulotlarida zamonaviy metodlardan foydalanish	222
N. K. Musayeva, U. O. Ziyatova	
Singapurning ta'lim falsafasi: korporativ madaniyatni ma'naviy-ma'rifiy rivojlanish bilan integratsiyalash ...	226
Nishonov Xayrulla Xolmirzaevich	
The Anthropocentric Paradigm in Modern Linguistics: Cognitive Linguistics and Linguacultural Studies in The Study of Language, Consciousness, and Culture	230
Rajabova Shaxlo Shodmonovna	
Bugungi globallashuv davrida ta'lim tizimini rivojlantirish va uning sifatini oshirishda nostandart yondashuvning ahamiyati	234
Ramazonova Salomat Saidovna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kreativ sinflar ishini tashkil etishga tayyorlash	238
Saidova Gulruh Halim qizi	
O'zbek oilalarida ota-ona va farzand munosabatlarini tashxis qilishning psixologik xususiyatlari (Farg'ona vodiysi misolida)	242
Turg'unboeva Azizaxon G'ulomovna	
Сущность и специфика развития билингвизма у детей дошкольников	246
Истамова Нигора Азимжановна	
Zamonaviy rahbarning innovatsion boshqarish texnologiyalaridan foydalanishning afzalliklari	249
Xakimova Dildora Mashrabjonovna	
Креативный подход к развитию лингвометодического мышления студентов-филологов	253
Ходжаниязова Айгуль Айтмуратовна	
Umumta'lim maktablarida tarbiya darslarini tashkil etish ijtimoiy zarurat sifatida	257
Rashidova Gulnoza G'ulomovna	
Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va globallashuv jarayonidagi ahamiyati	261
Xaydarov Sulaymon Amirqulovich	
Xronotop nazariyasiga tahliliy yondoshuvlar va qarashlar	265
Avazov Vahabjon Tolibjon o'g'li	
Ko'zi ojiz bolalarning rus tili darslarida nutqiy kompetensiyasini shakllantirishning psixopedagogik asoslari	268
Abduraximov Asror Sultonali o'g'li	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda kasblar haqida dastlabki tasavvurlarni shakllantirishning psixologik-pedagogik asoslari	271
Adizova Nilufar Quvondiq qizi	
Zamonaviy media texnologiyalarini ta'lim jarayoniga qo'llashning zarurati	274
Alimov Asadulla Urokbayevich	
Maktabgacha yoshdagi bolaning rivojlanishida ijtimoiy muhitning ta'siri	278
Alimova Umida Jumaboy qizi	
Kognitiv yondashuv asosida tibbiyot oliy ta'lim muassasalari talabalari grammatik va diskursiv kompetensiyalarini shakllantirishning nazariy modeli va pedagogik texnologiyasi	282
Dadadjanova Feruza Muhammadyusupovna	
Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalarining rivojlanish tarixi va ommalashuvi	286
Hojiyeva Maftuna Ulug'bekovna	
Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarida raqamli resurslardan foydalanish orqali adabiy kompetensiyani rivojlantirish	289
Islomova Xafiza Azamatovna	
Ona tili o'qitish metodikasi fanidan mustaqil ta'limni tashkil etish	293
Ismadiyorova Nafisaxon Ibroximjon qizi	
Axloqshunoslikning global muammolari va texnikaviy muhitning inson hayotiga ta'siri	298
Kozimova Nargiza Istam qizi	
Ichki ishlar organlari xodimlarida kasbiy kompetentlikni oshirish va baholash usullarining xalqaro tahlili	303
Mamatqulova Sanobar Ismatillayevna, Eshmurzayev Yigitali Shokirovich, Kadirova Durdonaxon Rustamovna	
Tabiiy fanlarda bilingval ta'lim va CLIL yondashuv	309
Mannobxonova Muqaddamxon O'ktamxon qizi	

Kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda pragmatik muammolar va ularning yechimlari	313
Maxmudova Nigoraxon Boyqo'zi qizi	
Poshshoxo'ja Ibn Abduvahobxo'janing "Miftoh ul-adl" asaridagi pedagogik qarashlari	317
Muzaffarova Farida Muxtor qizi	
Boshlang'ich ta'lim jarayonida matn tushunishni shakllantirishda germenevtik metodlarning nazariy asoslari	321
Nazirova Shaxnoza Odinajon qizi	
Axborot iste'moli madaniyatini rivojlantirishda raqamli gigiyena va internet xavfsizligi.....	324
Ramazonov Jahongir Djalolovich	
Informatika fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar	328
Sadinov Otabek Vaxodirovich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarning ijtimoiylashuvida musiqa fanining ta'siri.....	332
Shahobiddinova Zilola Orif qizi	
Madaniy-ijtimoiy va ta'limiy omillarning bolalarning aqliy rivojlanishiga ta'siri	335
Shirinov Otabek Tuvalovich	
Tadqiqot metodi vositasida o'quvchilarda tabiiy-ilmiy savodxonlikni rivojlantirish.....	338
Suyarov Kusharbay Tashbayevich	
Boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kasbiy kommunikativ kompetensiyasi va nutq madaniyati	342
Saipova Hilola Abduhamitovna	
"Ekologik ochiq o'yinlar" 5–7 yoshli bolalar uchun.....	346
Tangirov Zoir Xo'jakulovich	
Yuqori malakali taekvondochilarni o'ziga xos genetik xususiyatlarini hisobga olgan holda sport seleksiyasi.....	350
Tursunaliyev Ulug'bek Shavkatjon o'g'li	
Musiqa maktabi o'quvchilarida madaniy qadriyatlar va ustoz-shogird an'alarining uzluksiz rivojlanishi ..	353
Seytanov Bayrambay	

ICHKI ISHLAR ORGANLARI XODIMLARIDA KASBIY KOMPETENTLIKNI OSHIRISH VA BAHOLASH USULLARINING XALQARO TAHLILI

Mamatqulova Sanobar Ismatillayevna
IIV Maxsus tayyorgarlik o'quv markazi xodimi

Eshmurzayev Yigitali Shokirovich
IIV Maxsus tayyorgarlik o'quv markazi xodimi

Kadirova Durdonaxon Rustamovna
Andijon viloyati IIB xodimi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ichki ishlar organlari xodimlarining kasbiy kompetentlik darajasini oshirish va baholash bo'yicha xalqaro tajriba o'rganilgan. Olingan natijalar asosida O'zbekiston Respublikasi ichki ishlar tizimida tatbiq etish uchun ilmiy-nazariy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: ichki ishlar organlari, kasbiy kompetentlik, innovatsion usullar, xorijiy tajriba, baholash tizimi.

Abstract: This article analyzes the international experience in improving and evaluating the professional competence of law enforcement officers. Based on the obtained results, scientific and theoretical proposals have been developed for implementation in the law enforcement system of the Republic of Uzbekistan.

Key words: law enforcement agencies, professional competence, innovative methods, foreign experience, evaluation system.

Аннотация: В данной статье исследуется международный опыт повышения и оценки уровня профессиональной компетентности сотрудников правоохранительных органов. На основе полученных результатов разработаны научно-теоретические предложения по внедрению в систему правоохранительных органов Республики Узбекистан.

Ключевые слова: правоохранительные органы, профессиональная компетентность, инновационные методы, зарубежный опыт, система оценки.

KIRISH

Bugungi kunda ichki ishlar organlari (IIO) xizmati uchun har tomonlama rivojlangan, ma'naviy yetuk, bilimdon, teran fikrlaydigan, yuksak madaniyatga ega kadrlarni yetishtirish alohida ahamiyat kasb etmoqda. Chunki har bir xodim zamonaviy bozor iqtisodiyoti sharoitida yuzaga kelayotgan voqelikni anglay olishi, tahlil qilishi va unga mos harakatlarni amalga oshirish qobiliyatiga ega bo'lishi zarur hisoblanmoqda.

Jamiyat taraqqiyotining hozirgi bosqichida mutaxassislardan talab qilinayotgan kasbiy-ijodiy salohiyat darajasi ham oshib bormoqda, shu bilan birga sanoat va ijtimoiy sohalarda eng ilg'or texnologiyalar hamda zamonaviy ilmiy yutuqlarni joriy etish muddatlari qisqartirilayotgani ham bu jarayonda muhim ahamiyatga ega. Globallashtirish sharoitida ichki ishlar organlari xodimlarining o'zini anglashi, o'z faoliyatini ijodiy va samarali amalga oshirishga tayyor bo'lishi, shuningdek, nafaqat mavjud muammolarni hal qilish, balki ularga ilg'or va innovatsion yechim topishga qodir yuksak kasbiy kompetentli mutaxassis sifatida shakllanishi dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda ^[1].

"Kompetentlik" tushunchasi ta'lim sohasiga psixologik izlanishlar natijasida kirib kelgan. Shu sababli kompetentlik – "noan'anaviy vaziyatlar, kutilmagan hollarda mutaxassisning o'zini qanday tutishi, muloqotga kirishishi, raqiblar bilan o'zaro munosabatlarda yangi yo'l tutishi, noaniq vazifalarni bajarishda, ziddiyatlarga to'la ma'lumotlardan foydalanishda, izchil rivojlanib boruvchi va murakkab jarayonlarda harakatlanish rejasiga egalik"ni anglatadi ^[2].

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Angliyalik olim Djon Ravenning ta'kidlashicha ^[3], “kompetentlik muayyan sohada aniq va konkret harakatlarni bajarish uchun zarur bo'lgan va tor mutaxassislikka oid bilimlar, alohida malaka va ko'nikma, fikrlash usuli, shuningdek, qilgan harakatlari uchun javobgarlikni tushunishni qamrab olgan o'ziga xos qobiliyatdir.”

Shuningdek, boshqa adabiyotlarda bu tushunchaga mualliflarning boshqa qarashlari ham mavjud. Masalan, R.M. Magomedova va Sh.I. Buluevning ta'kidlashicha, “kompetensiya” motivlar va qiymat-semantik oriyentirlar bilan birlashtirilgan o'zaro bog'liq maxsus, umumiy kasbiy, kasbiy va umumiy madaniy bilimlar, ko'nikmalar tizimi sifatida qabul qilinishi kerak ^[5, 104-bet]. S.V. Shirokoy esa “kompetensiya” deganda kasbiy bilimlar, ko'nikmalar, amaliy tajribalarni kasbiy faoliyatning real sharoitida mustaqil ravishda qo'llash qobiliyati va tayyorgarligi bilan ajralib turadigan shaxsning integral sifati tushuniladi, deb o'z qarashlarini ifoda etgan ^[4, 51-bet].

A.A. Derkach akmeologiya nuqtai nazaridan “kompetensiya”ni “insonning integral kasbiy qobiliyati, ya'ni uning muayyan kasbiy muammolarni hal qilishga tayyorligi” deb tushunishni taklif qiladi ^[6, 227-bet]. Albatta, shuni ta'kidlash kerakki, ushbu usul hali kasbiy faoliyat samaradorligini kafolatlamaydi. Yaxshi talaba, kursant, professional yoki yaxshi mutaxassis bo'lmazligi mumkin, chunki kasbiy faoliyat bir qator sub'ektiv va ob'ektiv omillar vositasida amalga oshiriladi.

Tadqiqotchi O.A. Kozyre ^[7, 22-bet] “kompetensiya”ni bilim va ko'nikmalarning murakkab tizimi, ichki ruhiy holatlar, mutaxassisning shaxsiy xususiyatlari, uning tuzatish va rivojlanish ishlarini amalga oshirishga tayyorligi, amalda yuzaga keladigan kasbiy va pedagogik muammolarni hal qilishda namoyon bo'lishi” deb belgilaydi.

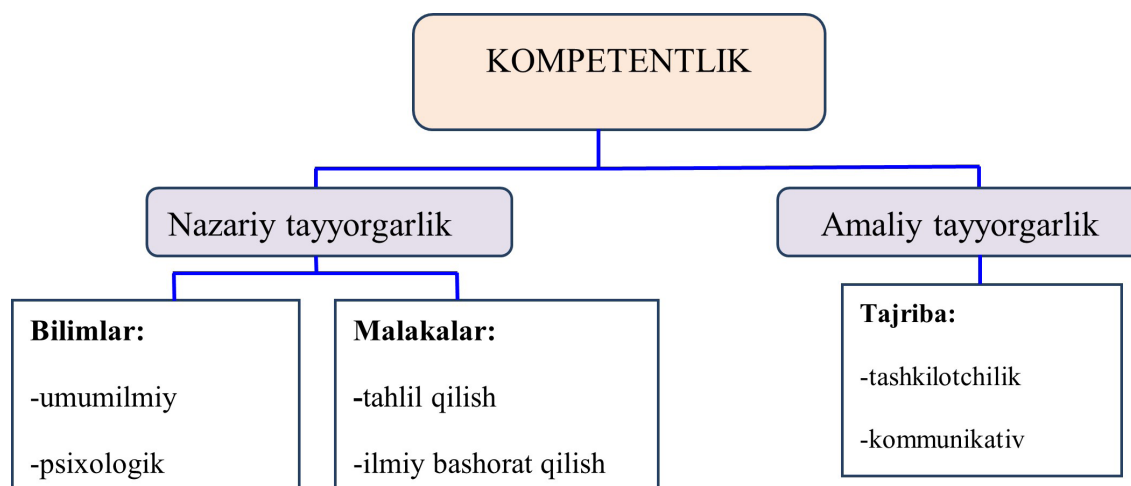
Ichki ishlar organlari xodimlarining shaxsiy kompetensiyasini shakllantirishning mohiyati va xususiyatlari bo'yicha A.Y. Korovkin Rossiya Ichki ishlar vazirligining o'quv muassasalarida tadqiqotlar o'tkazgan. U o'quvchilarning shaxsiy kompetensiyalarini o'rganib chiqib, uni “ichki ishlar organlari xodimi uchun zarur bo'lgan kasbiy bilim, ko'nikma va fazilatlar yig'indisida rivojlangan shaxsning integral xususiyati” deb ta'rifladi.

Bizningcha, “kompetentlik” – xodimning faqatgina bilim va malakasi emas, balki uning etika, professional mas'uliyat, mustaqil qaror qabul qilish, jamoa bilan ishlash qobiliyati va huquqiy ong darajasini takomillashtirish hamda ularni amalda yuqori darajada qo'llay olishidir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ichki ishlar organlari xodimlarining kasbiy kompetentligini oshirishda ularning xizmat faoliyati natijalarini baholashning yangi va innovatsion usullarini ishlab chiqish ham dolzarb muammo hisoblanadi. Bu boradagi xorijiy amaliyot sifatida Xitoy, AQSh, Buyuk Britaniya va Sobiq ittifoq mamlakatlari tajribasi o'rganilib, ichki ishlar organlarining barcha darajadagi xodimlari faoliyatini miqdor, sifat va samaradorlik mezonlariga asoslangan holda haqiqiy baholashning samarali tizimini ishlab chiqish zaruriy ahamiyat kasb etadi.

Kompetensiyaning pedagogik mazmunini sxematik tarzda tasvirlanishi:

Xususan, ichki ishlar organlari xodimlariga qonun bilan berilgan vakolatlardan kelib chiqadigan bo'lsak, ularning bu vakolatlardan foydalangan holda amalga oshiradigan faoliyatlarini qanday qilib eng yaxshi usulda baholash mumkin, degan savol tug'ilishi tabiiy. Masalan, AQShda ichki ishlar organlari rahbar xodimlarining aksariyati saylangan mansabdor shaxslar bo'lganligi sababli, ular faoliyati asosan saylovchilar tomonidan baholanadi va bu keyingi saylovlarda g'alaba qozonishlari uchun hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi ^[8]. Fuqarolik huquqi an'analari ^[9] amal qiladigan boshqa mamlakatlarda esa o'qitish va tajriba orttirishning uzoq tadrijiy yo'li

IIO xodimlarini jamiyat qadriyatlarini va huquqiy standartlar oldida mas'uliyatli bo'lishga majbur qiladi. Bunday qadriyatlar va standartlar ularning institutsional kontekstiga kiritilgan imtiyozlariga aylanadi ^[10-11].

Xitoyda esa, aksincha, ichki ishlar organlari faoliyati qat'iy baholash mexanizmi orqali tartibga solinadi. Buyuk Britaniya Qirolligi jandarmeriya (ichki ishlar organlari) xizmati ham turli sohalaridagi boshqarishni takomillashtirish uchun samaradorlik ko'rsatkichlarini joriy etgan. Samaradorlik mezonlari ichki ishlar organlari xodimlarini xizmat faoliyatiga mas'uliyat bilan yondoshishga undaydi, biroq ular yuqori turuvchi IIOlarning xatti-harakatlariga ham shunday munosabatda bo'la olmaydilar. Taqqoslash uchun, Xitoyda samaradorlikni baholash mezonlari mos ravishda miqdoriy ko'rsatkichlarni o'z ichiga oladi, ular butun IIO tizimiga kirib borgan va IIOlarning kundalik xatti-harakatlariga kuchli ta'sir ko'rsatadi. 2009-yildan buyon Xitoyda IIO xodimlari faoliyatining samaradorligini baholashning ierarxik tartibi joriy etilgan, ya'ni bu yuqori turuvchi IIOlar quyi turuvchi IIOlar faoliyatini baholaydigan tizimdir. Birinchidan, baholashda provinsiya IIO birinchi o'rinni egallaydi va har yili o'z tasarrufidagi barcha mahalliy IIO organlarining faoliyatini baholaydi, bu esa mahalliy IIOlarni idoralararo raqobatlashishga undaydi. Ikkinchidan, provinsiya IIOlarining har bir bo'limi barcha quyi turuvchi mahalliy IIOlarda o'z tarmog'i bo'yicha baholashni amalga oshiradi, bu esa quyi turuvchi ichki ishlar organlari o'rtasida kuchli raqobatga olib keladi. Uchinchidan, har bir mahalliy ichki ishlar organi yilda bir marotaba har bir IIOning faoliyatini baholaydi. Shunday qilib, mahalliy IIO xodimlari o'z ishining e'tirof etilishi va ish haqini oshirish uchun bir-birlari bilan raqobatlashishga majbur bo'ladilar ^[12].

Buyuk Britaniya Qirollik jandarmeriyasi xizmatining samaradorlikni baholash tizimida esa IIO tergov organi faoliyati natijasidagi ayblov hukmlari soni asosiy ko'rsatkichlardan biri hisoblanadi. Turli hududlardagi funksional bo'linmalar yoki viloyatdagi alohida IIO o'rtasida esa qiyosiy baholash amalga oshirilmaydi, ya'ni faoliyat samaradorligi bilan bog'liq ma'lumotlarni ochiqlash va taqqoslash istagining yo'qligi, bu narsaga "ismni ko'rsatish va sharhanda qilish" sifatida qaralishi bilan bog'liq.

Xitoydagi baholash qoidalarida muayyan ishtirokchilar o'rtasida yuqori raqobat muhitini shakllantiradigan bir qator miqdoriy ko'rsatkichlar qo'llaniladi ^[13]. Mazkur qoidalarga muvofiq, barcha mahalliy IIO organlari faoliyati har yili miqdoriy ko'rsatkichlardan kelib chiqqan holda baholanishi lozim. Mahalliy IIO organlari faoliyatini baholash qoidalarida har bir bo'limga berilishi kerak bo'lgan ish hajmini aniqlaydi va mahalliy IIO xodimlarini ballarini hisoblash uchun barcha bo'limlarning o'rtacha ish hajmidan foydalanadi. IIOning barcha bo'limlari o'zlarining baholash qoidalarini quyi turuvchi IIOlarning tegishli bo'limlarini boshqarish va baholash uchun taqdim etadilar. Bo'lim darajasida baholash qoidalarida ham miqdoriy hisoblanadi va bunda o'rtacha arifmetik usul qo'llaniladi. Masalan, birinchi bo'linmalarining faoliyat ko'rsatkichlarida uchta element aniqlanadi, ular quyidagicha baholanishi lozim:

- Ishlarni ko'rish samaradorligi va sifati – umumiy ballning 30 foizi;
- Jinoyatchilarni hibsga olish va sud ta'qibini amalga oshirish bosqichlariga ko'ra faoliyat samaradorligi – umumiy ballning 50 foizi;
- So'nggi innovatsion islohotlarga qaratilgan ishlar samaradorligi – umumiy ballning 20 foizi.

Barcha bandlar bo'yicha ballar yig'indisi har bir mahalliy IIOda yakuniy ballni beradi.

Buyuk Britaniya Qirollik jandarmeriyasining alohida IIO darajasiga kelsak, har bir mahalliy IIO o'z xodimini baholash qoidalarini ham ishlab chiqadi. Biroq bu holatda muayyan ko'rsatkichlar farq qilishi mumkin, ammo qo'llaniladigan yondashuvlar ko'p jihatdan o'xshash bo'ladi. Masalan, mahalliy IIOni baholash qoidalarida xodimlar o'z ish faoliyatlari uchun A, B yoki C baholarini olishlari belgilangan. "A" bahosi eng yaxshi xodimlarning 20 foiziga, "B" bahosi o'rtacha 60 foiziga, "C" bahosi esa eng past reytingga ega xodimlarning 20 foiziga beriladi. Agar mahalliy IIO bo'limlarining rahbarlari "A" bahosini olishni istasalar, ular bo'limni bo'lim darajasidagi eng yaxshi baho bo'yicha birinchi beshtaligiga olib chiqishlari lozim ^[14]. Oddiy xodimlar uchun esa bo'limlarning reytinglari, albatta, yil oxiridagi baholariga ta'sir qiladi va ularning shaxsiy ishlash ko'rsatkichlari ham muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

Ierarxik va raqobatbardosh baholash tizimi ikkita asosiy maqsadni ko'zlaydi: birinchidan, xodimlarni nazorat qiluvchi IIO rahbarligida o'z ishlarini vijdonan bajarishga undash, ikkinchidan, quyi darajadagi xodimlarni yuqori turuvchilarning irodasi va islohotlarini fidokorona bajarishga undash. Bundan esa yuqori turuvchi IIOlarning quyi IIOlar ustidan boshqaruvni tashkil etish maqsad qilingan ^[15]. Samaradorlikni baholash mezonining birinchi maqsadi – xodimlarni kundalik ish vazifalarini bajarishga motivatsiya berish, ya'ni bo'ysunuvchilarni o'z vakolatlaridan yaxshiroq foydalanishga va ishlarni ko'rib chiqish faoliyati samaradorligini oshirishga undashdan iborat.

Boshqa davlat xizmatchilari singari Xitoy IIO xodimlarining ham lavozimlari nisbatan barqaror bo'lib, xizmat pog'onalaridan ko'tarilish bo'yicha cheklangan imkoniyatlarga ega bo'lsalarda, kamdan-kam hollarda o'z ish o'rinlarini yo'qotadilar. Agar samaradorlikni baholash mezonlari bo'lmaganida, yaxshi natijalarga ega bo'lgan, ko'proq ishlarni ko'ruvchi xodim yomon natijalarga ega bo'lgan, kamroq ishlarni ko'ruvchi xodim bilan bir xil maosh olgan bo'lardi. Shu bilan birga, yuqori turuvchi xodimlar, garchi ishlarni bevosita o'zlari yuritmasalar-da,

ularda xizmatda o'sish imkoniyati ko'proq. Bir tomondan, bo'ysunuvchi xodimlar ko'proq oylik maosh ko'rinishidagi rag'batlantirish mukofotlari olishga qiziqadilar va reytinglarini yaxshilashga harakat qiladilar. Boshqa tomondan, ularning boshliqlari viloyat IIO tasarrufidagi boshqa mahalliy IIOlar bilan raqobatlashib, hamkasblari orasida ajralib turish uchun o'z bo'ysunuvlaridagi xodimlarni boshqarish uchun astoydil harakat qiladilar. Bevosita quyi xodimlar faoliyatini yaxshilash odatda ularning boshliqlari reytingining oshishiga olib keladi, shu bilan birga, boshliqlarning bo'ysunuvchilariga ko'proq ta'sir o'tkazishlari ularni ko'proq ishlashga majbur qiladi ^[16]. Samaradorlikni baholash mezonlari asosan IIO xodimlarini kundalik funksiyalarini yaxshiroq bajarishga undash va baholash uchun tegishli ko'rsatkichlarni shakllantirish orqali birinchi maqsadiga ma'lum darajada erishdi.

Ichki ishlar organlarida samaradorlikni baholash mezonlarining ikkinchi muhim maqsadi – islohotlarning IIO tizimida izchillikda va butun tizim bo'yicha to'liq qo'llanilishini ta'minlashdir. So'nggi yillarda Xitoy IIO bir qator innovatsion tajriba loyihalarini amalga oshirdi, unda islohotchilar IIO vakolatlari va funksiyalarini aniqlab berdilar. Ushbu islohotlarni quyi darajalarda ham amalga oshirish lozim bo'ldi. Tajriba tariqasidagi islohotlarni amalga oshirish maqsadida IIO va uning ichki bo'limlari baholash qoidalarining aniq mazmuniga doimiy ravishda tuzatish kiritib boradilar. Darhaqiqat, 2009-yilda IIOni baholash qoidalarini miqdoriy jihatdan qo'llash boshlanganligi sababli, har ikki yilda bir marotaba baholash qoidalarining parametrlari qayta ko'rib chiqilmoqda ^[17-18].

Masalan, Xitoy Xalq Respublikasi-da 2009-2010-yillarda IIO faoliyatini baholash qoidalarida quyidagi beshta band asosida ko'rib chiqilgan: "ishlarni yuritish sifati va tezligi", "huquqiy nazorat", "asosiy ish", "xodimlarning malakasini oshirish faoliyati" va "IIO faoliyatini huquqiy tadqiq qilish". Bundan tashqari, "ishlarni yuritish sifati va samaradorligi" hamda "huquqiy nazorat" singari ishlarni yuritishning ikkita asosiy bandiga berilgan ball umumiy ballning 50 foizini tashkil etgan.

Shunday qilib, baholash qoidalarini bo'limdagi ishlarni yuritishdan tashqari boshqa ishlarning ahamiyatini samarali tarzda oshirdi va natijada quyi turuvchi xodimlarni o'zlarining asosiy funksiyalaridan chalg'itdi. Bir quyi turuvchi IIOdagi bo'lim ishini boshqasidagi ishdan ajratish ular uchun qiyin bo'lganligi sababli, quyi darajadagi bo'limlar buning o'rniga IIO faoliyati bilan bog'liq maqolalar yozish va xodimlarni qayta tayyorlash bo'yicha yaxshi natijalarga erishish uchun ko'p kuch sarfladilar. Natijada, IIO nazoratining asosiy funksiyalarini ajratib qolish 2011-2012-yillardagi baholash qoidalaridan ishlarni ko'rib chiqish bilan bog'liq bo'lmagan so'nggi uchta band "yaxlit IIO ishi" deb nomlangan bitta bandga birlashtirilgan. Ushbu yangi band uchun berilgan ballar ulushi avvalgi uchta band uchun umumiy ballar sonining 30 foizigacha qisqartirildi. 2023-2024-yillardagi baholash qoidalarini 2021-2022-yillardagi baholash qoidalariga mos kelsa-da, ba'zi o'zgarishlar kiritilgan. Oldingi qoidalarda, agar quyi turuvchi IIO bo'linmalari ishlarni ko'rishning maqsadli yillik ko'rsatkichining 90 foiziga yetgan bo'lsa, har 1 foiz o'sish uchun ushbu bo'limga yana bir ball beriladi va har bir pasayish 1 foiz ball kamaytirilishiga olib keladi.

Xulosa qilinganida, dunyo davlatlarida IIO organlari faoliyatining samaradorligini aniqlash tizimini joriy etishning dastlabki bosqichlarida miqdoriy ko'rsatkichlardan faqat xodimlarni yangi ish sharoitlariga moslashuvini ta'minlash uchungina foydalanish mumkin bo'lib, kelgusida IIO xodimlari faoliyatining natijaviyligi hamda sifatini kuchaytirish lozim bo'ladi. Bizningcha, Xitoy tajribasiga asoslanib, ball tizimini joriy etish "yaxshi raqamlar" ortidan quvishga olib keladi, deb taxmin qilish mumkin. Biroq IIO faoliyatining barcha sohalarini o'rganib chiqib, nazarimizda O'zbekiston Respublikasida IIO organlari samaradorligini aniqlashning yanada qulay va haqqoniy tizimini ishlab chiqish ehtiyoji mavjud, degan fikrga kelish mumkin.

Tahlil va natijalar

Bunday murakkab tizimni ishlab chiqish natijasida quyidagi natijalarga erishishimiz mumkin:

- *birinchidan*, IIO organlari xodimlari maksimal natijalarga erishish uchun o'z resurslaridan samarali foydalanish yo'llarini izlay boshlaydilar;
- *ikkinchidan*, jamiyat a'zolari bilan o'zaro munosabatlar yaxshilanadi, bu jamoatchilikning IIOlarga bo'lgan ishonchining oshishiga va aholi noroziligini kamaytirishga olib keladi;
- *uchinchidan*, IIO xodimlari uchun ular faoliyatining samaradorligiga qarab tabaqalashtirilgan ish haqi to'lanishi joriy etiladi, bu o'z vazifalarini bajarishga vijdonan munosabatda bo'lish uchun qo'shimcha rag'bat bo'ladi;
- *to'rtinchidan*, biz huquqbuzarlik yoki jinoyat sodir etganlikda ayblanayotgan shaxsning konstitutsiyaviy huquqlariga lozim darajada rioya etilishini ta'minlaymiz;
- *beshinchidan*, tegishli idoralar rahbarlari va ularning xodimlarining shaxsiy javobgarligi ortadi; oltinchidan, xodimlar tomonidan qabul qilingan nazorat hujjatlarining sifati oshadi.

Germaniyada politsiya xodimlarining faoliyati samaradorligini baholashda kompetensiya modellari keng qo'llaniladi. "Kompetenzorientierte Leistungsbewertung" ("Kompetensiyaga yo'naltirilgan faoliyatni baholash") tizimi xodimlarning kasbiy malakasi, shaxsiy xususiyatlari va jamoaviy ish qobiliyatiga alohida urg'u qaratadi

(Schroeder, 2012). Xodimlarning xizmat samaradorligi faqat natija bilan emas, balki xizmat jarayonidagi muloqot madaniyati, etika va jamoa bilan ishlash kabi omillar bilan ham baholanadi.

AQSh ichki ishlar organlari (politsiya) xodimlari kompetensiyasini baholashda Performance Appraisal System ("Samaradorlikni baholash tizimi") qo'llanilmoqda. Bu tizimda:

- maqsadlar bilan bog'liq baholash (Goal-oriented evaluation);
- 360° baholash (360-degree feedback);
- individual rivojlanish rejalari (Individual development plans) kabi yondashuvlar asosiy o'rin tutadi.

United States Department of Justice, 2020-yil ma'lumotlariga ko'ra, har bir xodimning xizmat samaradorligiga aloqador ko'nikma va qobiliyatlari, masalan, munosabatlar, tashabbuskorlik va yetakchilik salohiyati baholanadi ^[19].

Buyuk Britaniya politsiya tizimida Competency and Values Framework (CVF) amal qiladi. Bu tizimda:

- inson huquqlariga rioya qilish;
- jamoat bilan hamkorlik;
- mas'uliyatli qaror qabul qilish;
- hamkorlikda ishlash kabi qadriyatlar alohida o'rin tutadi (College of Policing, 2019).

Baholash jarayonida xodimlarning doimiy o'zini o'zi rivojlantirishi va jamoat ishonchini mustahkamlash qobiliyati e'tibor markazida bo'ladi.

Yaponiya politsiya tizimida xodimlarning kasbiy samaradorligi va kompetensiyasi xizmat samaradorligini oshirishning asosiy omili sifatida qaraladi. "Self-Assessment and Supervisor Evaluation" ("O'z-o'zini baholash va rahbar nazorati") tizimi orqali xodimlar o'z xizmat samaradorligini mustaqil tahlil qilishadi va rahbarlar tomonidan ob'ektiv baholash o'tkaziladi ^[20].

1-jadval: IIO xodimlari kasbiy kompetensiyasini baholash va takomillashtirish bo'yicha xalqaro tajriba tahlillari

Mamlakat	Asosiy yondashuv	Baholash mezonlari	Xususiyatlari	Kasbiy kompetentlikni takomillashtirish asoslari
AQSH	Performance Appraisal System	- Maqsadga yo'naltirilgan baholash - 360° baholash - Individual rivojlanish rejalari	Rahbarlar saylanadi; xodimlar natija va saylovchilar fikri orqali baholanadi	Individual rivojlanish rejalari, yetakchilik salohiyatini oshirish, tashabbuskorlik va jamoatchilik bilan munosabatlarni rivojlantirish
Buyuk Britaniya	Competency and Values Framework (CVF)	- Inson huquqlari - Jamoat bilan hamkorlik - Mas'uliyatli qaror qabul qilish - Hamkorlikda ishlash	Samaradorlik ko'rsatkichlari joriy etilgan, A–B–C tizimi	Xodimlarni inson huquqlari va etikaga asoslangan tayyorlash; jamoatchilik bilan ishlash ko'nikmalarini kuchaytirish; qiyin qarorlarni mas'uliyat bilan qabul qilish malakasini rivojlantirish
Xitoy	Iyerarxik va raqobatbardosh baholash tizimi	- Ishlarni ko'rish samaradorligi (30%) - Hibs va sud ta'qibi (50%) - Innovatsiya va islohotlar (20%)	Iyerarxiya va raqobat muhiti kuchli; ball tizimi orqali baholash	Raqobat orqali motivatsiya; islohot va innovatsiyalarni qo'llash; natijaga yo'naltirilgan malaka oshirish
Germaniya	Kompetenzorientierte Leistungsbewertung	- Kasbiy malaka - Shaxsiy xislatlar - Jamoaviy ish qobiliyati - Etik va muloqot madaniyati	Jarayon va natija birgalikda baholanadi	Jamoadi ishlash, muloqot madaniyati, shaxsiy sifatlarini rivojlantirish, kasbiy tayyorgarlik kurslari
Yaponiya	Self-Assessment and Supervisor Evaluation	- O'z-o'zini baholash - Rahbar baholashi	Obyektiv baholash va o'z-o'zini tahlil	O'z-o'zini tahlil qilish ko'nikmasi, rahbar ko'magida rivojlanish, uzluksiz o'qish va tajriba orttirish
Sobiq Ittifoq davlatlari	Klassik baholash	- Miqdoriy va sifat ko'rsatkichlar	Huquqiy standartlarga javobgarlik	Jamiyat qadriyatlari va qonun ustuvorligiga asoslangan tarbiya, xizmat intizomini kuchaytirish

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ayrim xorijiy davlatlar tajribasi shundan dalolat beradiki (jadval), ichki ishlar organlari xodimlarining samadorligi faqat nazariy bilimlar bilan emas, balki ularning shaxsiy va ijtimoiy kompetensiyalarini kompleks baholash orqali ta'minlanadi. Bunday tizimlar orqali xodimlarning rivojlanishi muntazam yo'naltiriladi va kasbiy samadorlik yanada yuksaladi.

Yuqorida keltirilgan xalqaro tajribalardan quyidagilar yuqori samaradorlikni aks ettirayotgani bilan alohida ajralib turadi:

- 360° baholash (AQSh tajribasi) – xodimlarni turli tomonlardan (rahbar, hamkasblar, qo'l ostidagi xodimlar) kompleks baholash orqali xolis natija beradi;
- individual rivojlanish rejalari (AQSh va Germaniya tajribasi) – har bir xodimning shaxsiy rivojlanish yo'nalishini belgilab, uni amalga oshirish imkonini beradi;
- jamoada ishlash va muloqot madaniyati (Germaniya tajribasi) – hamkorlikda ishlash orqali samaradorlik va kasbiy kompetentlikni oshirish imkonini yaratadi.

Mazkur tajribalarni biz bitta uyg'unlikka keltirgan holda xodimlarning kasbiy kompetentligini oshirishdagi chora-tadbirlarga asos qilib olishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ismailov I., Egamberdiev B.I., Komilov M.B. Ichki ishlar organlarida kadrlar bilan ishlashni tashkil etish. Darslik. O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2019-yil. – 230 b.
2. Khakimova M.F., Mirzaeva M.N., Bazarova U.M., Musakhanova G.M. Opportunities of innovation technologies in higher education. International Journal on Integrated Education. 3, 12 (Dec. 2020-yil), 282-285. DOI: <https://doi.org/10.31149>.
3. Хуторской А.В. Компетентностный подход в обучении. Научно-методическое пособие. А.В. Хуторской. – М.: Издательство “Эйдос”; Издательство Института образования человека, 2013-йil. – 73 с. ил. (Серия “Новые стандарты”).
4. Методическое пособие. Камчатский государственный университет им. Витуса Беринга. Россия, 683049, д. 10. Мир науки, культуры, образования. № 6, 2015-йil.
5. Магомедова Р.М. Дисс. Мир науки, культуры, образования. ИСЧН 1991-5497. № 3 (76), 2019-йil.
6. Internet: <https://www.mca.us/index.php/prosecutorial-performance-indicators-ppis>.
7. Kozyre O.A. (2000). Huquqiy davlatchilik asoslari. – International Journal of Science: № 2, Angliya, – 22-24-bet.
8. Wright R.F. (2008). How prosecutor elections fail us // Ohio St. J. Crim. L. – T. 6. – S. 581.
9. Jiahong H., Ran H. Empirical studies of wrongful convictions in mainland China // U. Cin. L. Rev. – 2011-йil. – T. 80. – S. 1277-1285.
10. Ma Y.A. (2008). Comparative View of Judicial Supervision of Prosecutorial Discretion // Criminal Law Bulletin-Boston. – T. 44. – № 1. – S. 30.
11. Garoupa N., Harel A., Hylton K. (2012). The economics of prosecutors // Research Handbook on the Economics of Criminal Law. – S. 231-242.
12. H.M. Crown Prosecution Service Inspectorate (HMcpis). A Review of the Use of Performance Information in the Crown Prosecution Service. (2005-йil), pp. 33-42.
13. Xifen Lin, Cheng Chen. (2020). Organizational governance and prosecutorial attitudes: Regulating Chinese prosecutors through the performance evaluation mechanism // International Journal of Law, Crime and Justice. Volume 62, pp. 145-168.
14. H. Huang, Q. Wang, L. Jiang. (2007). The model of performance management in Harbin Procuratorates // Chinese Talents. 11, pp. 61-72.
15. Jiang N. (2015). Problems and prospects: China's response to wrongful convictions // International Journal of Law, Crime and Justice. – T. 43. – № 1. – S. 109-128.
16. Kinkel J.J., Hurst W.J. (2015). The judicial cadre evaluation system in China: From quantification to intra-state legibility // The China Quarterly. – T. 224. – S. 933-954.
17. Long Z. (2018). Refining the performance evaluation system in Chinese judiciaries // Tribune of Polit. Sci. Law. 4, pp. 3-15.
18. Japanese National Police Agency. (2021). “Police Officers' Competency and Evaluation Systems.” NPA Reports. Tokyo, R. 1-15.
19. Schroeder D. (2012). “Kompetenzorientierte Leistungsbewertung im Polizeidienst.” Deutsches Polizei Institut. Münster, Heft 3, S. 34-42.
20. United States Department of Justice. (2020). “Law Enforcement Officer Performance Evaluation Systems.” DOJ Publications. Washington, DC, R. 1-25.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.